Natur und Tierwelt in zwei frühosmanischen Werken

György Hazai, Budapest

In den letzten Jahren habe ich mich mit zwei Denkmälern des frühosmanischen Schrifttums intensiv beschäftigt. Beide nehmen in der Literatur der Epoche einen wichtigen Platz ein. Es handelt sich zum einen um die türkische Übersetzung des *Taẕkaratu'l-Awliyā* des bekannten Mystikers Farīduddīn ʿAṭṭār (fl. 12. Jh.), zum anderen um die bekannte Sammlung von Märchen bzw. Erzählungen eines unbekannten Autors unter dem Titel *Ferec baʿd eş-şidde*, die ebenfalls aus dem Persischen übersetzt wurde. Die bearbeitete Handschrift des ersten Werkes stammt aus dem Jahre 1341 und die Handschrift der Märchensammlung aus dem Jahre 1451. Beide Handschriften sind nach unseren heutigen Kenntnissen sehr alt und nehmen damit einen wichtigen Platz im altosmanischen beziehungsweise altanatolisch-türkischen Schrifttum ein. Diese Handschriften werden in der Orientalischen Sammlung der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften aufbewahrt. Die erste Phase der Arbeit an diesen Handschriften wurde mit ihrer Veröffentlichung abgeschlossen.[1] Die geplante sprachhistorische Analyse der Texte dauert noch an.

Obwohl das ursprüngliche Ziel der Befassung mit diesen Texten rein sprachhistorisch war und geblieben ist, kann man sich der faszinierenden Wirkung des Inhalts beider Werke nicht entziehen. Die schöne Arbeitstagung zu Ehren von Frau Prof. Dr. Barbara Kellner-Heinkele bot mir eine ausgezeichnete Gelegenheit, meine bescheidenen Beobachtungen zusammenzufassen. Sie beziehen sich auf die Tierwelt und die Natur in den beiden Werken. Im Falle des Werkes von ʿAṭṭār handelt es sich um die Rolle und Funktion der Tiere im Leben der Heiligen. Das *Ferec baʿd eş-şidde* führt uns in eine Märchenwelt, in der die Natur, mit den dort lebenden Geschöpfen, eine ganz andere Dimension hat.

Teẕkeretü'l-evliyā

Die Tiere schätzen den asketisch lebenden Heiligen und pflegen eine besondere Liebe für ihn. Ein gutes Beispiel dafür bieten die Vögel.

---

1 *Ferec baʿd eş-şidde: Ein frühosmanisches Geschichtenbuch = „Freud nach Leid"*. 1–2. Hrsg. von György Hazai und Andreas Tietze. Berlin 2006 (Studien zur Sprache, Geschichte und Kultur der Turkvölker; 5.1–2); *Die altanatolisch-türkische Übersetzung des Taẕkaratu'l-Awliyā von Farīduddīn ʿAṭṭār: (Edition der Handschrift der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften)*. 1–2. Hrsg. von György Hazai. Berlin 2008 (Studien zur Sprache, Geschichte und Kultur der Turkvölker; 6.1–2).

https://doi.org/10.5771/9783956506741-191 - am 28.01.2026, 20:47:28. https://www.inlibra.com/de/agb - Open Access -

(194.A)

(15) Naḳl-dur kim *Maʿrūf*uŋ bir ḍāyısı varıdı, şehrüŋ nāyibidi. (194.B) (1) Bir gün gecerdi, [[*Maʿrūf*i$_o$ gördi kim]] *Maʿrūf*i$_o$ gördi$_o$ kim etmek yėr. Bir loḳma gendü (2) yėr, ve bir loḳma ite vėrür. Ḍāyısı eydür: utanmazmısın kim itile etmek (3) yėrsin? – dėdi. Eyitdi: gėrçeksin kim ben~daḫı utanduġumdaṅ ötrü yėrveṅ – dėdi. (4) Pes *Maʿrūf* başın ḳaldurdı$_o$, havāda bir ḳuş ġördi$_o$, ḳıġırdı. Geldi$_o$, *Maʿrūf*uŋ (5) ileyinde başcuġazın yüñi arasında gizledi. Ḍāyısı eydür: bu ne ḳuşdur kim (6) başın gizler? – dėr, ve yüzin göstermez? – dėr. *Maʿrūf* eydür: Ben Tangrıdaṅ utanurvaṅ, (7) bendeṅ bu utanur. Herkim Tangrıdaṅ utana, dükeli ʿālem andaṅ utanur – dėr. Ḍāyısı (8) ḥacīl oldı, gitdi.

***

(288.A)

(7) Naḳl-dur kim *Semnūn* bir gün mest olub maḥabbet sözlerin (8) söylerdi$_o$. Nāgāh bir ḳuşcuġaz havā yüzinden indi, geldi, *Semnūn*uŋ başına ḳondı$_o$. (9) Bir zamān durdı, andan omuzına ḳondı, andan ucdı, ḳarşusına ḳondı$_o$. (10) Bir zamān *Semnūn*a ḳarşu ḥayrān olub-dururdı. Pes ḳaynacuḳların yėre urdı$_o$, (11) ditredi, cān vėrdi.

***

(147.B)

(7) Naḳl-dur kim *Süfyān* ėŋen şefḳatlu-ıdı. Bir gün bāzār içindeṅ (8) ġeçerdi$_o$. Gördi$_o$ kim bir bülbül ḳafeṣ içinde öterdi, ve sıçrardı, ve yārın (9) isterdi. *Süfyān*uŋ göŋli aña baġlandı, dā'im ol ḳuşcuġaz ḳarşusına (10) varurdı, ḥayrān olub otururdı, ve anuŋ ünin işidürdi. Ve çünkim (11) *Süfyān* dünyādan gitdi, ve cenāze-sin ġötürdiler, ḥalḳ aġlaşurdı, ol (12) bülbülçük gendözin götürürdi, cenāze-ye ururdı$_o$ ve zārlıḳ ėdüb öterdi, (13) ve ḥalḳ aña baḳub aġlardı. Ve çün *Süfyān*ı defn eylediler, ol bülbülcük (14) sininden gitmezdi. Bir gün gördiler kim sin üstinde ölmiş, yatur. Anı daḫı (15) sin ṭopraġında defn eylediler.

***

(99.B)

(15) Ve çünkim anuŋ cenāze-sini götürdiler, (100.A) (1) gün ʿaẓīm ıssıyıdı: ḳuşlar geldiler ḳanat-ların gerdiler, anuŋ cenāzesine (2) gölge oldılar.

***

(257.B)

(15) Çünkim yudılar, cenāzesin getürdiler, giderler-idi, (258.A) (1) nāgāh bir aḳ gügercin havā yüzindeṅ indi ve cenāze kenārına ḳondı. Mürīdleri (2) ne~ḳadar kim yėŋleriyle anı$_o$ üşeleridi, uçmazıdı. Tā ol ḳuşcuġaz ḳudret (3) diliyile söyledi ve eyitdi: beni üşendürmeŋ kim ben çengelümi bunda (4) anuŋçün urdum kim ben~daḫı anuŋ himmetindeṅ bī-naṣīb olmayavan. Ve-eger (5) sizüŋ ġavġanuz degülmisse-idi, bir aḳ yėl geleceġidi, bunuŋ cenāze-sin (6) havāya iledecegidi – dėdi.

***

https://doi.org/10.5771/9783956506741-191 - am 28.01.2026, 20:47:28. https://www.inlibra.com/de/agb - Open Access -

Aber auch andere Tiere drücken ihre Bereitschaft zur Hilfe aus. Eine Schlange fächelt dem Heiligen in der Hitze kühle Luft zu.

(32.A)

(15) Naḳl-dur kim bir gün (32.B) (1) *Mālik* bir dīvār gölgesinde yatur-ıdı, bir yılan gelib nergis budaġıyıla anı üşelerdi$_o$.

***

Einen besonderen Platz nehmen die Löwen in den Geschichten ein. Auch sie leisten dem Heiligen Hilfe oder dienen als Gleichnis für die Ordnung in Gottes Schöpfung.

(310.B)

(3) Naḳl-dur kim anuŋ bir ḳız-ḳardaşı$_o$varıdı$_o$, anı yavlaḳ severdi. (4) Çünkim *Ebū Ḥamza Kaʿbe*ye gönildi, gördi$_o$ kim hīc nesne bile götürmedi. Bir (5) pāre gümiş anuŋ ḫırḳasınuŋ yaḳasına dikdi. Anuŋ andan ḫaberi yoġıdı$_o$. (6) Çünkim ayaġın ber(r)īyeye başdı, nāgāh hātifden bir ün işitdi$_o$ kim eydür: (7) Yā *Ḥamza*, utanmazmıssın kim ol Tangrı <kim> gögi senüŋ üstüŋde direksüz (8) dutar, ḳādir degülmidür kim senüŋ ḳarnuŋı ac(ıḳd)urmaya? Sen tecrīd ve tevekkül (9) ehli-ven, dėrsin, ḫırḳaŋda gümiş götürürsin – dėdi. *Ebū Ḥamza* çünkim (10) bunı$_o$ işitdi$_o$, feryād eyledi, gendözin aradı, ol gümişi gendüden (11) ırak eyledi, birez ilerü vardı. Nāgāh bir aġzı$_o$ açuḳ ḳuyu varımış, (12) ol ḳuyuya düşdi, ve aṅa hīc ziyān degmedi. Ve çünkim bir gün ve ikī$_o$ (13) gün gitdi, nefsi$_o$ taḳāżā eyledi, ve içinden eyitdi kim: «wa lā tulqū (14) bī-aydikum ilā-t-tahlikati», yaʿnī: gendü nefsünüzi tehlükeye gendü elüŋüzile bıraḳmān! (15) Bileŋde aḳcāŋ ve bir kesek etmegüŋ yoḳdur, ac olursın, gėrü dön! (311.A) (1) – dėdi. *Ebū Ḥamza* eyitdi$_o$: ol gişi kim ḳuyu içinde helāk eylemedi, ḳuyudan (2) ḍaşra daḫı saḳlaya – dėdi, nefsine uymadı, gitdi$_o$ ve Ḥaḳ(ḳ)a$_o$ tevekkül eyledi. (3) Nāgāh giderken yine bir ḳuyuya düşdi. Bir arslan geldi$_o$, ve ip getürdi, (4) ve ol ḳuyuya sarḳıtdı. Elüŋ bu ipe yapış kim seni yoḳaru çekeyin – dėdi. (5) Pes ol ipe yapışdı, yoḳaru çıḳdı, ḳurtıldı. Ve hātifden bir āvāz işitdi$_o$: (6) çünkim sen bize tevekkül eyledüŋ, lācirem biz daḫı seni bir kimseneyile ḳurtarduḳ (7) kim ol cānlar helāk eyleyicidür – dėdi. Arslan yüzin yere sürdi (8) ve ḳuyruḳların buladı, gitdi.

***

(114.A)

(13) Naḳl-dur kim bir gün *Bāyezīd*e ṣordılar (14) kim: senüŋ şeyḫüŋ kimdür? Şeyḫ eyitdi: bir ḳarı ʿavret-dür. Eyitdiler: nėte? (15) Şeyḫ eyitdi: Bir gün vecd baŋa ġālib oldı. Ṣaḥrāda giderdüm, bir ḳarı ʿavrete (114.B) (1) uġradum, bir ḍaġarcuḳ un götürürdi. Eyitdi: bu ḍaġarcuġumı götüri$_o$-vėrġil! (2) – dėdi. Ben ḫod eyle olubdururdum kim gendözümi götürimezdüm. Bir arslana (3) işāret eyledüm: ol ḍaġarcuġı götüri-vėrdi. Ve ben dilerdüm kim (4) bu ḳarı beni bilmeye. Ben eyitdüm: yā ḳarıcuḳ, şehre varıcaḳ kimi gördüm, dėyesin? (5) Eyitdi: bir ẓālimi ve bir raʿnāyı gördüm – dėyem. Eyitdüm: nėte? Ḳarı eyitdi: bu (6) arslanı Tangrı yük götürmegiçünmi yaratdı? Eyitdi: yoḳ. Eyitdi: Çünkim (7) Tangrı anı yük götürmegiçün yaratmadı, ye neçün yük yükledürsin? Pes sen (8) ẓālim degülmisin? – dėdi. *Bāyezīd* eyitdi: gėrçeksin. Ḳarı eyitdi: Daḫı dilersin (9) kim şeher ḳavmı senüŋ arslan dutub yük urduġuŋ göreler, ve saṅa (10) ṣāḥib-kerāmet dėyeler. Bu iş~daḫı raʿnālıḳ degülmidür? *Bāyezīd* eyitdi: beli, (11) raʿnālıḳdur. Pes *Bāyezīd* aġladı ve tevbe ḳıldı, kerāmeti$_o$ ḳabūl ėtmezdi, (12) tā Tangrıdaṅ taṣdiḳ olmayınca.

***

https://doi.org/10.5771/9783956506741-191 - am 28.01.2026, 20:47:28. https://www.inlibra.com/de/agb - Open Access -

(268.B)

(13) Naḳl-dur kim *Ḳadisīye* şehrinüŋ ḳavm-ları bir gėce ün (14) işitdiler kim fulān dere içinde bir velī Hak velīlerinden arslan arasında ḳalubdur. (15) Varuŋ, anı buluŋ dėrdi. *Ḳādisīye* ḳavmı ėrteyedegin uyumadılar. Çünkim ṣabāḥ (269.A) (1) oldı, ol dereye vardılar, *Ebū l-Ḥasan-ı Nūr*iyi$_o$ gördiler kim arslanlar içinde (2) oturmış, namāz ḳılurdı. Ve arslanlar anuŋ yöresine ḥalḳa olub-dururlardı, (3) temen anı beklerler gibi$_o$. Çünkim bu ḳavum ėrişdi, arslanlar bu ḳavma ḥamle (4) ḳıldılar kim yırtalar. *Nūrī* birgez yėñiyile işāret eyledi, arslanlar pīşeye (5) girdiler. Bugez *Nūrī* ḳıyına vardılar, eyitdiler: bu ne ḥāl-dur? Eyitdi$_o$: Çünkim (6) bu şehre yaḳın ǧeldüm, çoḳ zamānıdı kim nesne yėmedümidi. Ben eyitdüm: Bu (7) şeherde ḫurmāyıla etmek var ola – dėdüm. Pes yine peşīmān oldum, ve gendü (8) gendözüme eyitdüm kim: henüz nefs ārzūsı-mı ėdersin? – dėdüm. Bu dereye geldüm (9) kim arslan-lar beni yırta-lar; bunlar ḫod beni yırtmadılar – dėdi.

***

(283.A)

(3) Naḳl-dur kim bir dervīş bir dere içinde giderdi. Nāgāh bir arslan (4) aŋa ḥamle eyledi. Çün geldi kim yırta-ıdı, ol dervīş *Raḳḳī* ḫırḳasındań (5) bir pāre ḍonına dikü̇b-dururdı. Arslan anuŋ ḫırḳası pāre-sin gördi$_o$, geldi, (6) ol ḫırḳa'yı yaladı, ḳuyruġın buladı, gėrü döndi.

***

Die Tiere können oft auch als Übermittler himmlischer Botschaften dienen. In dieser Rolle erscheint zum Beispiel ein Hund, der den Heiligen Demut und Mildtätigkeit lehrt.

(108.A)

(11) Naḳl-dur kim bir gün (12) *Bāyezīd* mürīdleriyile ırımadan geçerdi$_o$. Yol-ları bir ḍar yėre uġradı, ve ḳarşudań (13) bir it gelüridi. *Bāyezīd* yoldan savuldı, yolı$_o$ ol ite tekellüf eyledi. (14) İt geldi, geçdi$_o$. Meger bir mürīdi *Bāyezīd*üŋ bu işe münkir oldı ve eyitdi$_o$: (15) İt-deń Ḥaḳ Taʿālā ādem-oġlanların mükerrem yaratdı. *Bāyezīd* ḫoẕ 'sulṭān el-ʿārıfīn'-dür. (108.B) (1) Bugün bunca ḥalḳ arasında ve mürīdler ve ʿāşıḳlar bile-iken yolın bir ite īşār (2) eyledi, bu ne ḥāl-dur? – dėdi. *Bāyezīd* ol yigide eyitdi: Ė ʿāşıḳ, çünkim (3) ol it ḳarşudan geldi, ḥāl diliyile baŋa eyitdi: ė *Bāyezīd*, benden ne (4) eksüklik geldi kim itlik derisini baŋa geyürdiler, ve senden ne artuḳlıḳ (5) geldi kim sulṭān-el-ʿārıfīn-lıḳ ḫilʿatın saŋa geyürdiler? – dėdi. Çünkim bu endişe (6) benüm sırruma yörendi, yolı aña tekellüf eyledüm – dėdi. Naḳl-dur kim bir gün (7) *Bāyezīd* ıramadan geçerdi, yine bir ite uġradı. İt baŋa deġmesün dėyü, geyesi-sin (8) ḳaldurdı. İt eyitdi: Ė *Bāyezīd*, eger tüsüm ḳurı-yısa, hīc ḥalāl saña (9) deġmez. Ve-eger yaşı-sam, bir bardaḳ ṣuyıla senünle benüm aramda ṣulḥ olur. Sen (10) ḍaşunı arıtmaḳ istersin, ammā içüni yėdi deŋiz ṣuyı$_o$ arıtmaya – dėdi. Ve (11) *Bāyezīd* eyitdi: Sen ẓāhir arısuzsın, ve ben bāṭını$_o$ arısuzvan. Gel, ikimüz bile (12) ḳarışalum, ola-kim cemʿīyet bereketinde ikümüz daḫı bile arı olavuz, ve mürdārlıġumuz (13) gide – dėdi. İt eyitdi: Yā *Bāyezīd*, sen benümle bir olumazsın, zīrā ben redd-i (14) ḥalḳ-van, ve sen ḳabūl-ı Ḥaḳsın. Herkim beni görürse, hiç dėr ve ṭaş urur, (15) ve herkim seni görürse, selāmu ʿaleyküm dėr, ḥürmet ėder. Ben bugün bulduġum (109.A) (1) süŋügi yarına ḳomazvan. Ve senüŋ şimdi$_o$ evüŋde bir küb buġdayuŋ vardur – dėdi. (2) *Bāyezīd* çünkim itdeń bu sözleri işitdi, aġladı$_o$ ve eyitdi: İlāhī, ben bir it (3) yoldaşlığına lāyıḳ degülven, Ḫāliḳ yoldaşlığına nėce lāyıḳ olam? – dėdi, aġladı$_o$. (4) Ve it sözleri aña yavlaḳ

https://doi.org/10.5771/9783956506741-191 - am 28.01.2026, 20:47:28. https://www.inlibra.com/de/agb - Open Access -

eser eyledi, ve ṭāʿatlarındań nevmīz oldı. Eyitdi: (5) bārī varayın, bir zünnār ṣatun-alayın, ḳuşanayın – dėdi. Durdı bāzāra çıḳdı$_o$, (6) gördi$_o$ bir gevür elinde bir zünnār dutar. Eyitdi: neye satarsın? Eyitdi: biŋ ḳızıla (7) satarın, eksüge vėrmezin – dėdi.

***

(216.B)

(11) Naḳl-dur kim *Ḫøca ʿAlī-yi*$_o$ (12) *Suturgānī Şāh Şucāʿ-ı Kirmānī* türbesine geldi, ziyāret eyledi ve etmek üleşdürdi$_o$. (13) Bugez mescide girdi$_o$, ve ileyine ṭaʿām ḳodı, ve eyitdi: İlāhī, bu ṭaʿāma bir ḳonuḳ vėrbi~kim (14) bile yėye – dėdi. Nāgāh ḳapuya bir it geldi, *Ḫøca ʿAlī* ite ḥiç dėdi, ḳovdı. (15) *Şāh Şucāʿ* türbesindeń bir āvāz işitdi kim eydür: Ė *Ḫøca ʿAlī*, Tangrıdan ḳonuḳ dilerdüŋ. (217.A) (1) Ḳonuḳ ḳapuya geldi$_o$; neçün ḳovduŋ? – dėdi. *ʿAlī* derḥāl duru-geldi$_o$, ḳapudan ḍaşra çıḳdı$_o$, (2) çevre ol iti$_o$ maḥalle-lerde istedi. Bir bucaḳda buldı$_o$, gördi$_o$ kim yatur. Ol yėdügi (3) aşı getürdi, it öŋine ḳodı. İt ol aşa hīc naẓar eylemedi. *Ḫøca* (4) *ʿAlī* ḥacil oldı, tevbe eyledi, ḳaftān-ların çıḳardı, inṣāfa$_o$ geçdi. İt (5) eyitdi: ė *Ḫøca ʿAlī*, eger *Şāh(-ı) Şucāʿ* ḥürmeti olmayadı, görürdüŋ, ne işlere (6) uġrarduŋ – dėdi, ġāyib oldı.

***

Aber auch ein Hirsch kann eine himmlische Botschaft übermitteln.

(223.A)

(15) Naḳl-dur kim birġez *Ebū Ḥafṣ* yāranlarıyıla teferrüce ḍaġa$_o$ {çıḳdılar}. (223.B) (1) Ve anda söz düşdi, vaḳtı$_o$ ḫoş oldı$_o$. Öginde(n) geçdi kim eger şimdi$_o$ bir (2) ḳoyun olsa, bu yāranlara biryān eylesem, yėdürsem – dėdi. Derḥāl bir (3) geyicek ḍaġdań indi, geldi$_o$, başını *Ebū Ḥafṣ* dizinde ḳodı. Şeyḫ geyigi eliyile (4) urdı ve hayḳırdı: geyik ḳaçdı$_o$, gitdi. Mürīdler eyitdiler: bu ne ḥāl-dur? Eyitdi$_o$: (5) Şimdicek benüm göŋlümdeń geçdi$_o$ kim eger bir ḳoyun olsa, bu yāranlara (6) yėdürsem – dėdümidi. Bu geyicek ḥāżır geldi$_o$, bildüm kim murād tamām oldı$_o$. Mürīdler (7) eyitdiler: Ḥaḳdań diledüŋ, vėrbidi. Ne-içün yine ḳovduŋ? – dėdiler. Eyitdi$_o$: Siz bilürmisiz (8) kim murād tamām eylemek ḳapudan ḍaşra ḳomaḳdur? Eger Ḥaḳ Taʿālā *Firʿavn*uŋ (9) eylügin dilermisse, anuŋ murādı$_o$ içün *Nīl* ırmaġın revān eylemeyedi, ve daḫı (10) ne~kim murādı$_o$ varısa, dünyede vėrmeyedi$_o$ – dėdi.

***

(320.B)

(7) Naḳl-dur kim *ʿAbdullāh-ı Ḫafīf* eydür: yiġitligüm ḥālında *Ḥicāz*a giderdüm. (8) *Baġdād* şehrine geldüm, ve *Cüneyd*$_o$ görmedin ber(ı)īyeye girdüm. Bir ip ve bir ḳova (9) bile götürdüm. Yolda susuzlıḳ baŋa ġālib oldı. Bir ḳuyu gördüm, (10) vardum kim su çıḳaram. Gördüm kim bir geyicek başın ol ḳuyuya soḳmış, (11) su içer. Çünkim geyik gitdi, baḳdum, gördüm kim ḳuyununŋ ṣuyı dibine (12) vardı. Ben bu ḥālı gördüm, müteḥayyir ḳaldum ve eyitdüm kim: *ʿAbdullāh* (13) mertebesinden bu geyik mertebesi artuġımış – dėdüm. Derḥāl hātifden āvāz (14) işitdüm kim eydür: geyik mertebesi anuŋçün artuḳdur kim anuŋ iʿtimādı (15) bize berk-dür, sencileyin ip ve ḳova götürmez – dėdi.

***

https://doi.org/10.5771/9783956506741-191 - am 28.01.2026, 20:47:28. https://www.inlibra.com/de/agb - Open Access -

In einer anderen Episode bringt ein Vogel dem *Z̲ā n-Nūn* die Botschaft, dass der Mensch auf Gott vertrauen soll, wenn es um die menschlichen Alltagsbedürfnisse geht.

(89.A)

(4) Gėrü döndi, gördi$_{o}$ kim bir ḳuşcuġaz ikī$_{o}$ gözleri görmez, (5) bir aġac budaġında oturur. *Z̲ā n-Nūn* öginde eyitdi: "bu bīçāre (6) ḳuşcuġaz ne içer ve ne yėr?" – dėdi. Pes ol ḳuşcuġaz uçdı, aġacdan aşaġa (7) indi, burnıyıla yeri ḳazdı$_{o}$: bir altun üsküre çıḳdı, içi ḍopḍolu sīsam (8) vardı$_{o}$. Ve ol sīsamdan yėdi ve yine yüziyle yėri ḳazdı: bir gümiş (9) üskere çıḳdı: içi ḍopḍolu gül. Sevindi, ol ṣudaṅ içdi, üskere-ler (10) belürsüz oldı. *Z̲ā n-Nūn* çünkim ol ḥāleti gördi$_{o}$, birgezden dünyāyı$_{o}$ (11) terk eyledi ve Taŋrıya tevekkül ḳıldı.

***

Oft wirken die Tiere bei den Wundern der Heiligen mit. Fische demonstrieren wiederholt ihre Bereitschaft, dem Heiligen zu Hilfe zu kommen.

(31.A)

(8) Ve bir nice-ler eydürler kim bir gün *Mālik* gemiye bindi$_{o}$. Su ortasına (9) varıcaḳ gemici ḥaḳ diledi. *Mālik* eyitdi: aḳcam yoḳdur. Ol~ḳadar urdılar (10) kim uṣṣı gitdi. Ve çünkim uṣṣı ġeldi, yine dilediler, ve eyitdiler: eğer (11) gemi ḥaḳḳı-nı vėrmezseŋ, ayaġuŋdaṅ aluruz seni, bu deŋize bıraġuruz – dėdi-ler. (12) Pes *Mālik* balıḳlara işāret eyledi. Her birisi sudan başın çıḳardı$_{o}$, (13) aġzından da birer ḳızıl altun dutarlar-ıdı. *Mālik* elin ṣundı, ikī$_{o}$ ḳızıl (14) aldı$_{o}$, gemiciye vėrdi$_{o}$. Ve cünkim gemici ol ḥālı$_{o}$ gördi, *Mālik*üŋ ayaġına düşdi$_{o}$.

***

(80.B)

(12) Naḳl-dur (13) kim bir gün *Dicle* ırmaġı ḳıyında oturub ḫırḳa-sın yamardı, ignesi (14) suya düşdi. Bir gişi anı göre-dururdı, eyitdi: Yā *İbr̲ā̲hīm*, pāz̲iş̲āh- (15) -lıġı ḳoduŋ, geldüŋ, ḫırḳa yamarsın – dėdi. Ne iş başarduŋ? – dėdi. (81.A) (1) *İbr̲ā̲hīm* ṣuya işāret eyledi kim: iğnemi tėz getürüŋ! – dėdi. Deŋiz (2) içinde ne~ḳadar kim cānavarcuḳlar varıdı, her birisi bir altun [bir] (3) [altun] iğne aġzına dutub başların ṣudan ḍaşra çıḳardı-lar. Eyitdi$_{o}$: (4) benüm iğnem bular [ignem] deġül-dür, varuŋ, benüm iğnem getürüŋ! – dėdi. Bir (5) żaʿyıfca balıcaḳ sudan başın çıḳardı, *İbr̲ā̲hīm*üŋ igne-sin sunu- (6) -vėrdi. *İbr̲ā̲hīm* ol gişiye eyitdi: ol öŋdünki pāz̲iş̲ā̲hlıḳ yėgmidür, (7) veyā bu yėğmidür? – dėdi.

***

(90.A)

(1) Durdum, ol aradan deŋiz kenārına geldüm. Gördüm (2) kim bir bölük bāzirgānlar gemiye girürleridi. Ben daḫı bile bindüm. Gitdük, birḳac (3) günden ṣoŋra bir bāzirgānuŋ bir cevheri yavı$_{o}$-vardı. Gemi ḥalḳın birbir ister- (4) -leridi. Dükelisi ittifāḳ eyledi-ler kim *Z̲ā n-Nūn* aldı dėyü. Pes *Z̲ā n-Nūn*ı$_{o}$ dutdılar, (5) çoḳ dürlü ḫorlıḳ ėtdiler. Ve *Z̲ā n-Nūn* hīc dınmadı. Bugez ḳatı$_{o}$ incitdiler. (6) *Z̲ā n-Nūn* deñize baḳdı: ve dükeli deŋiz cānavarları başların ṣudan ḍaşra (7) çıḳardılar, her birisi aġzında bir cevher dutardı. *Z̲ā n-Nūn* ṣundı, birisin aldı$_{o}$, (8) bāzirgāna vėrdi. Gemi ḥalḳı çünkim ol kerāmeti$_{o}$ gördiler, ayaġına düşdiler (9) ve ʿöz̲ür dilediler. Bu sebebden ötrü añja *Z̲ā n-Nūn* dėdiler. *Z̲ā n-Nūn* dėmek (10) balıḳlar issi dėmek-dür. Ve anuŋ kerāmetleri meşhūrdur.

***

https://doi.org/10.5771/9783956506741-191 - am 28.01.2026, 20:47:28. https://www.inlibra.com/de/agb - Open Access -

In der folgenden Geschichte trägt ein Kamel auf wundersame Weise das Gepäck des Heiligen.

(102.A)

(15) Ve naḳl-dur (102.B) (1) kim *Bāyezīd*üŋ bir devesi varıdı. Gendü zevādesini ve yoldaşları zevādesini (2) ol deveye yükledürdi. Bir gişi eyitdi: bu biçāre devenüŋ yüki aġırdur, baňa (3) ẓulm ėder-ler – dėdi. *Bāyezīd* bu sözi işitdi, eyitdi: Ė yigit, yüki götüren (4) devemidür, yoḳsa ayruḳ nesne-midür? Bir deveye baḳ! – dėdi. Ol yigit deveye (5) baḳdı, gördi$_o$: yüki bir fırişte götürür, ve yük deve-den bir ḳarış yuḳaru durur, (6) deve-nüŋ yükdeń ferāġatı$_o$ var. Ol yigit anı gördi$_o$, dileridi kim *Bāyezīd*üŋ (7) aḥvālın ḥalḳa dėye, ve *Bāyezīd*i melāmat ėde. *Bāyezīd* eyitdi: gördügüŋ (8) söyleme! – dėdi.

***

Tiere übermitteln den Menschen die Nachricht vom bevorstehenden Tode eines Heiligen, die sie aus dem Himmel erfahren haben.

(86.B)

(13) Naḳl-dur kim *Bişr* dirliginde *Baġdād* şehri$_o$ içinde (14) ılḳı terslemezdi. Anuŋçün kim *Bişr* yalın ayaḳ yürürdi. Bir gün bir gişi (15) bāzār içinde ǧideridi, atı tersledi, atındań indi, feryād eyledi. Ve eyitdiler: (87.A) (1) saŋa ne geldi kim feryād ėdersin? Eyitdi: *Bişr-i Ḥāfī* dünyādan gitdi$_o$ (2) – dėdi. Eyitdiler: nėte bilürsin? Eyitdi: Atım tersledi – dėdi. Nėçekim ol (3) diriyidi, bu atım *Baġdād* şehri içinde veyā ırıma-larda ters bıraḳmadı. (4) Şimdi bildüm kim ol Tangrı ḥāṣı dünyādan gitdi$_o$ – dėdi. Ṣordılar: (5) hem ol sāʿatda naḳl eylemiş.

***

(189.A)

(4) Naḳl-dur kim *Sehel* bir gün mescidde oturırıdı. Nāgāh bir (5) gügercin havā yüzindeń şeyḫ öňine düşdi$_o$. Şeyḫ eyitdi kim: *Şāh Şücaʿ-ı Kirmānī* (6) öldi$_o$ – dėdi. Ol günüŋ tārīḫin yazdılar, tefaḥḥuṣ eylediler, şeyḫ dėdügi <gibi> oldı.

***

Wie in einigen der voraufgehenden Geschichten zu sehen war, können Heilige mit Tieren Gespräche führen. In der folgenden Geschichte richtet ein Esel das Wort an den Heiligen, der Mitleid mit dem Tier gezeigt hatte.

(272.A)

(1) Naḳl-dur kim *ʿOṯmān* debīristāna varurdı. Ve anuŋ (2) ardınca dört ḳul yürürdi: bir Rūmī, ve birisi Türkī, ve birisi Kişmīrī, (3) ve birisi Ḥabeşī. Ve altun divīt götürürlerdi$_o$. Bir gün ǧiderken kārvānsarāya (4) uġradı. Bir yaġır eşek gördi kim żaʿyıf olmış, ve arḳası yaġırındań ḳan (5) aḳardı. Ve ol eşek ḳaşınmaḳ ister-idi, ammā aġzı arḳasına ėrmezdi. *ʿOṯmān* (6) ol eşegi ǧördi, esirgedi, ḳul-larına eyitdi$_o$: sizler benüm nem olursız? (7) Eyitdiler: biz senüŋ ḳul-laruŋuz, ne buyurursaŋ, anı dutaruz – dėdiler. Eyitdi$_o$: imdi (8) beni seversenüz, bu eşegi dutuŋ, arḳasını yuŋ! – dėdi. Pes ḳul-lar eşegi (9) yudılar, ve yaġrın tımarladılar. Ve *ʿOṯmān* başındań buşusını şeşdi, ol eşegi (10) ṣardı, ve gökcek tımarladılar. Pes ol eşek dile geldi$_o$, eyitdi: nėtekim (11) beni ḫoş dutduŋ, evliyālar seni ḫoş dut-

https://doi.org/10.5771/9783956506741-191 - am 28.01.2026, 20:47:28. https://www.inlibra.com/de/agb - Open Access -

sun – dėdi. Çünkim ʿ*Oṯmān* eşekdeń (12) bu sözi işitdi, naʿra urdı, bīḫud oldı$_o$, düşdi$_o$, üc gün bīḫud yatdı. (13) Çünkim gendözine geldi$_o$, ḍuru-geldi$_o$, aġlayu *Yaḥyā bin Maʿād* ḳıyına geldi$_o$, atasındań (14) anasındań kesildi.

***

Der Drache erscheint in den Geschichten in zwei verschiedenen Funktionen. Er kann den Heiligen schützen, ihm aber auch vom Himmel eine Warnung übermitteln.

(7.B)

(1) Naḳl-dur kim *Manṣūr-ı* <*Ammār*> ikinci ḫalīfa-ıdı. Bir gėce vezīrine buyurdı: *Caʿfer-i* (2) *Ṣādıḳ*ı$_o$ getür, öldüreyim – dėdi. Vezīr çoḳ cahd eyledi ve eyitdi: Şol gişi (3) kim bir buçaḳda oturmışdur, ve ʿuzlet iḫtiyār ḳılmışdur, ve gendözin dünyādań (4) çeküb ʿibādete meşġūl-dur, ḫalīfaya ziyānı yoḳdur. Anı getürüb öldürmek (5) içinde ne fā'ide vardur? – dėdi. Ḫalīfa vezīr sözin işitmedi, *Caʿfer-i* (6) *Ṣādıḳ*ı$_o$ getürmege ḳul-lar vėrbidi. Ve ḫāṣekī-lerine ısmarladı: ḳaçan ol gelicek (7) ben tācımı başumdan götürem, şoloḳ sāʿat başını kesüŋ! – dėdi. Çünkī$_o$ (8) *Ṣādıḳ*ı getürdiler, *Manṣūr* anı gördügi sāʿat taḫtından aşaġa indi (9) ve ḳarşu vardı, *Ṣādıḳ*uŋ elin aldı, nehālisi üstine geçürdi, ve gendözi (10) ḳarşusına dizin çöküb edebile oturdı. Ve bu duran ḫāṣekī-ler ve vezīr- (11) -ler hep ʿacebledilerr. Pes *Ṣādıḳ* eyitdi: Bende ne ḥācetüŋ vardur kim (12) beni oḳıduŋ? Ve ben Çalabum ṭāʿatına meşġūl olub-dururvan, kerem eylegil, (13) ayruḳ beni üşendürmeġil! – dėdi. Şoloḳ sāʿat ḫalīfa destūr vėrdi$_o$, (14) yüz dürlü aġırlamaḳlarıla ve ḫilʿatlarıla gėrü gönderdi. Ve ol gidicek ḫalīfa'yı (15) ditremek dutdı, ve ʿaḳlı şaşdı, yėre dü(ş)di, ʿaḳlısuz yatdı, ve üc (8.A) (1) günedegin başın ḳaldurmadı, ve üc günlik namāzı$_o$ ḳaldı. Ve ḳaçankim yine (2) ʿaḳlı geldi, vezīr aŋa ṣordı: saŋa ne geldi kim bu ḥāla düşdüŋ? (3) *Manṣūr* eyitdi: Ḳaçankim *Ṣādıḳ* ḳapudan girdi, bir ejdehā görddüm kī$_o$ (4) bile girdi. Bir dudaġı ṣuffa üstinde ve bir dudaġı ṣuffa altında-ıdı. (5) Baŋa ḥamle ḳıldı ve eyitdi: *Ṣādıḳ*ı üşendürmegil, yoḳsa seni bu oturduġuŋ (6) ṣuffayıla bile yudarın – dėdi. Ve ben ol ejdehā ḳorḳusından n~ėtdügüm (7) bilmedüm, ve yanına vardum, ʿöẕür diledüm, ve ʿaḳlum gitdi.

***

(67.B)

(2) Naḳl-dur kim bir gün ḳatı$_o$ sovuḳ oldı$_o$, zemherīr (3) günleriyidi, ġusl vācib oldı. Pes buzı$_o$ deldi, ġusl eyledi$_o$, ve ėrteyedegin (4) namāz ḳılurdı. İllā sovuḳ ḳatı$_o$ ḳoydı, şöylekim helāk-lik ḳorḳusı oldı. (5) Öginden geçdi$_o$ kim birez od varmıssa – dėdi. Ve bir eski kürki varıdı, (6) egnine bırakdı, teni ḳızdı, gözi uyḳuya vardı. Çünkim uyandı, gördi$_o$ kim (7) gün ḍoġmış. İşine peşīmān oldı. Baḳdı$_o$, gördi$_o$ kim kürki içinde bir (8) ejẕehā yatur, her bir gözi bir üskere bigi ḳanın dönmiş. *İbraḫīm* bildi kim (9) bu dükelisi od istedügindendür, ve sıcaḳ kürke girüb uyuduġındandur. Aġlamaġa (10) başladı. Ve ol ejdehā *İbraḫīm* öŋinde yüzin yėre sürdi ve ġayib (11) oldı.

***

(113.B)

(3) Naḳl-dur kim *Ḳurrābī*-nüŋ inkārı varıdı$_o$. (4) Şeyḫe münkiridi, zīrā şeyḫden ʿacāyib işler görürdi: ol bīçāre-nüŋ (5) ḥavṣala-sına sıġmazıdı. Anuŋ inkārı şeyḫe maʿlūm oldı. (6) Bir gün *Ḳurrābī Bāyezīd* ḳıyına geldi, imtiḥānıla mes'ele buyurdı. ⌈Ol⌉ sāʿat (7) kī$_o$

https://doi.org/10.5771/9783956506741-191 - am 28.01.2026, 20:47:28. https://www.inlibra.com/de/agb - Open Access - CC BY

sordı, düşdi, ussı gitdi, üc gün bī-ḫuz yatdı. Dördünci (8) gün ussı geldi. *Bāyezīd* eyitdi: ne gördüŋ? Eyitdi: saňa sorduġum (9) vaḳt, bir ejdehā aġzın açdı, beni yutdı. Ben ejdehā, ḳursaġında (10) yaturıdum. Ol ejdehā baňa eydür: *Bāyezīd*e ayruḳ münkir olamısın? (11) – dėrdi.

***

Fehlt es den Heiligen an Speisen, so tragen Tiere das Nötige herbei.

(17.B)

(5) Gördi kim bir (6) ḳoyun bir ǧirde'yi aġzına dutmış gelür. Getürdi, *Üveys* öŋine ḳodı$_{o}$. Pes (7) *Üveys* eyitdi: yā ḳoyuncuḳ, bu girde'yi ayruḳ gişiden almış olasın. Ḳoyun Çalab (8) ḳudretinden dile geldi ve eyitdi: Yā Tangrınuŋ ḥaṣ ḳulı, ben~daḥı ol gişinüŋ (9) ḳulıvan kim sen anuŋ ḳulı-sın. Bu girde senüŋ rızḳuŋdur, Rezzāḳuŋ vėrdi$_{o}$ (10) – dėdi. Daḥı ḳoyun ġā'ib oldı.

***

(50.B)

(7) Naḳl-dur kim bir gün *Rābiʿa* ḥādımı iç yaġın ḍoġrardı kim (8) aş bişüre. Çoḳ zamānıdı kim aş aşlın görmedileridi. Soġan ḥācet (9) oldı. Ḫādım eyitdi: ḳonşudan dileyeyin – dėdi. *Rābiʿa* eyitdi: ben ʿahd (10) eylemişven kim ayruḳdan hīc nesne dilemeyeven. Bu söz içinde-yiken, havādan (11) bir ḳuş geldi, bir deste soġan arıdılmış cömlege bıraḳdı. *Rābiʿa* (12) eyitdi: mekirden īmīn deǧülven. Soġanıla yaġı bıraḳdı, etmegin ḳurula (13) yėdi. Naḳl-dur kim bir gün *Rābiʿa* aġlayu yola girdi ve ḍaġa giderdi. (14) Ve çoḳ geyikler ve ḍaġ cānavarları yöresine üşüb-dururlarıdı, ve *Rābiʿa*ya (15) naẓar ėderleridi, ve elin ayaġın yalarlardı. Nāgāh *Ḥasan-ı Baṣrī* çıḳa-geldi, (51.A) (1) ve *Rābiʿa*'yı gördi$_{o}$ kim geyiklerile oturur. Geyikler *Ḥasan*ı göricek ürkdiler, ḳaçdılar. (2) *Rābiʿa* yaluŋuz ḳaldı. *Ḥasan* melūl oldı, eyitdi: yā *Rābiʿa*, bunlar benden neçün (3) ḳaçarlar, ve senüŋle ėş olurlar? *Rābiʿa* eyitdi: sen bugün ne yėdün? Eyitdi: iç (4) yaġın yėdümidi. Eyitdi: bunlaruŋ içleri yaġın yėmiş-sin; nėce ḳaçmasun-lar? – (5) dėdi.

***

(81.B)

(1) Naḳl-dur kim bir gün *İbraḫīm* bir bölük dervīşlerile giderdi. (2) Bir odunlu yėre ėrişdiler, *İbraḫīm* eyitdi: bu gėce bunda olalum – dėdi. Od (3) yaḳdılar, birer kesek ḳuru etmek yėdiler. *İbraḫīm* namāza meşġūl oldı. Dervīşlerüŋ (4) birisi eyitdi: eǧer etümüz olsa, bu od içinde bişürürdük – dėdi. *İbraḫīm* (5) namāzdan fāriġ oldı: Tanǧrım size et vėrbiye – dėdi. Yine namāza durdı. (6) Şoloḳ sāʿat bir gürüldü çıḳdı, gördiler kim bir arslan bir geyigi yırtmış, (7) ḳana bulaşdurmış, elinden boşandurmış; geldi, bu dervīşler ḳıyında (8) düşdi. Birisi duru-geldi, geyiǧi boġuzladı. Şeyḫ namāzdan fāriġ oldı, (9) eyitdi: Ḥaḳ Taʿālā size ḥelāl et vėrbidi, yėŋ ve şükr eyleŋ! – dėdi.

***

Die Heiligen selbst schätzen und lieben die Tiere. Dies wird durch die folgenden Hundegeschichten demonstriert, in denen auch die Bescheidenheit der Heiligen gegenüber den Tieren zum Ausdruck kommt.

https://doi.org/10.5771/9783956506741-191 - am 28.01.2026, 20:47:28. https://www.inlibra.com/de/agb - Open Access -

(27.A)

(15) Ve *Ḥasan* (27.B) (1) tevbe ḳıldı kim ayruḳ hīç mahlūḳdan gendözini yėg görmeye. Tā ḥaddı bir gün (2) bir uyuz it geçeridi. Eyitdi: İlāhī, beni bu ite bağışlağıl kim bu it benden (3) yüz derece yėgrekdür – dėdi. Bir gişi bu keleciyi$_{o}$ işitdi, meger *Ḥasan* eydür ola (4) kim, eger ben ṭamuya girürsem, bu it benden yėgrek-dür kim bu ṭamuya (5) girmez – dėdi.

***

(144.B)

(13) Naḳl-dur kim *Süfyān* (14) etmek yėridi, bir gendü ısırurdı, ve bir ite vėrürdi. Eyitdiler: neçün ʿavret (15) ve oğlanlaruñla yėmezsin, ve ite vėrürsin? – dėdiler. Eyitdi$_{o}$: Eger ite etmek vėrürsem, (145.A) (1) ėrteyedegin uyumaz, ve beni$_{o}$ saḳlar, yörenür. Eger ʿavrete ve oğlana vėrürsem, beni (2) ṭāʿatdań yığar – dėdi.

***

(194.A)

(15) Naḳl-dur kim *Maʿrūf*uŋ bir ḍāyısı varıdı, şehrüŋ nāyibidi. (194.B) (1) Bir gün gecerdi, [[*Maʿrūf*i$_{o}$ gördi kim]] *Maʿrūf*i$_{o}$ gördi$_{o}$ kim etmek yėr. Bir loḳma gendü (2) yėr, ve bir loḳma ite vėrür. Ḍāyısı eydür: utanmazmısın kim itile etmek (3) yėrsin? – dėdi. Eyitdi: gėrçeksin kim ben~daḥı utanduğumdań ötrü yėrveń – dėdi. (4) Pes *Maʿrūf* başın ḳaldurdı$_{o}$, havāda bir ḳuş ğördi$_{o}$, ḳıġırdı. Geldi$_{o}$, *Maʿrūf*uŋ (5) ileyinde başcuġazın yüñi arasında gizledi. Ḍāyısı eydür: bu ne ḳuşdur kim (6) başın gizler? – dėr, ve yüzin göstermez? – dėr. *Maʿrūf* eydür: Ben Tangrıdań utanurvań, (7) bendeń bu utanur. Herkim Tangrıdań utana, dükeli ʿālem andań utanur – dėr. Ḍāyısı (8) ḥacīl oldı, gitdi.

***

Dank der Hilfe eines Heiligen werden verloren geglaubte oder verstorbene Tiere ihren Besitzern zurückgebracht.

(148.B)

(8) Ve *Belḫ* şehrinde bir beg varıdı. Aña *ʿAlīy* (9) *ibn-i ʿĪsā* dėrleridi$_{o}$. Ol begüŋ bir iti$_{o}$ varıdı, yavlaḳ severdi. Megerkim (10) ol it yavu-vardı. Eyitdi(ler): *Şaḳīḳ* ḳonşıları ol iti$_{o}$ gizlediler – dėdiler. (11) Bir gişi geldi, *Şaḳīḳ* ḳonşısını dutdı, dögerdi, ve iti$_{o}$ tėz vėr! – dėrdi$_{o}$. (12) Ol gişi ḳaçdı$_{o}$, *Şaḳīḳ* evine girdi$_{o}$: beni ḳurtar! – dėdi. Ol gün *Şaḳīḳ* durdı, (13) bege vardı ve eyitdi$_{o}$: Bu gişiyi$_{o}$ üşendürmeŋ! İt benüm ḳatumda-dur; üc günden (14) ṣoŋra iti$_{o}$ size vėrem – dėdi. Ol gişiyi$_{o}$ ḳurtardı, durdı, evine ğeldi$_{o}$. (15) Yavlaḳ ġuṣṣalu oturdı kim: neçün mühlet aldum? – dėdi. Ve çünkim üc gün geçdi$_{o}$, (149.A) (1) bir gişi itüŋ boynına ip daḳmış, ḳapudan içerü ğivürdi. *Şaḳīḳ* anı gördi, (2) yavlaḳ sevindi, iti$_{o}$ aldı, beğe iletdi, vėrdi$_{o}$ ve ḳurtıldı. Bugez dünyeden (3) küllī yüz döndürdi, ve tevekkül Tangrıya ḳıldı.

***

(269.B)

(14) Naḳl-dur kim bir gün *Nūrī* (15) giderdi, gördi kim bir yoḳsuluŋ eşegi ölmiş, yükni bıraḳmış. Ol yoḳsul (270.A) (1) ağlarıdı. *Nūrī* eşegi birğez depdi, eyitdi$_{o}$: dur yoḳaru, ne yatıçaḳ yėridür – dėdi. (2) Eşek duru-geldi, ol miskīn yoḳsul sevindi, yükin yükletdi, işine

https://doi.org/10.5771/9783956506741-191 - am 28.01.2026, 20:47:28. https://www.inlibra.com/de/agb - Open Access -

gitdi. (293.B) Naḳl-dur kim bir gün bir yoḳsul (7) eşegin yavu-ḳıldı-ıdı. Eyitdi$_o$ kim: bu şeherde Tangrınuŋ ḥāṣı$_o$ kim vardur? Eyitdiler (8) kim: *Ebū l-Ḥasan-ı Pūşengī* vardur – dėdiler. Ol yoḳsul yavlaḳ ʿāḳıl gişiyidi, geldi$_o$, (9) *Ebū l-Ḥasan*ı$_o$ buldı, ve anuŋ etegine yapışdı, ve eyitdi$_o$: benüm eşegüm sen oġurladuŋ (10) – dėdi. Eyitdi$_o$: ė yigit, ben senüŋ eşegüŋ oġurlamadum, ve seni daḫı şimdi (11) gördüm – dėdi. Eyitdi$_o$: yoḳ, eşegüm sende-dür, vėr! – dėdi. Şeyḫ elin duʿāya (12) ḳaldurdı, eyitdi$_o$: İlāhī, bununŋ eşegin buñ̆a gėrü vėr! – dėdi, beni$_o$ bununŋ elindeń (13) al! – dėdi. Derḥāl bir gişi çağırdı kim eşek kimüŋ-dür, gelsün! – dėdi. Yoḳsul (14) vardı$_o$, eşegin aldı$_o$. Andan ṣoŋra ol yoḳsul eyitdi$_o$: Yā şeyḫ, bilürdüm kim sen (15) benüm eşegüm oġurlamaduŋ. İllā benüm ġarażum olıdı kim sen bir nefs urasın, (294.A) (1) benüm hācetüm revā ola – dėdi.

***

Die überlegene Kraft eines Ochsen weiß der Heilige mit Humor anzuerkennen.

(156.A)

(12) Naḳl-dur kim bir gün *Ebū Ḥanīfe* ırımadan geçeridi$_o$. (13) Ḳarşudan bir öküz geldi. *Ebū Ḥanīfe* yoldań sapdı. Eyitdiler: yā imām, (14) bu perhīz neden-dür? Eyitdi$_o$: benüm ʿaḳlum var, anuŋ boynuzı var – dėdi.

***

Ferec baʿd eş-şidde

Die Helden des Märchens geraten auf eine Insel, die ihnen eine Vielfalt von Früchten, aber auch allerlei furchterregende wilde Tiere bietet.

(147.A)

Hele bir cezīreye ėrişdiler, (4) cıḳdılar, niʿmet(-i) vāfir buldılar: encīr ü ḫurmā, bādām u fınduḳ fustuḳ, neyşeker, daḫı bir dürlü yėmişler. (5) Gereklerince yėmişler. Gėce olıcaḳ cānavardan üşenüb ağac başına cıḳmışlar. Dünle gördiler ki dürlü (6) dürlü cānavarlar - her biri bir rengde vażʿda, bir ṣūretde – peydā oldılar.

***

Auf der Insel Lādān begegnen den Menschen Ameisen so groß wie Hunde.

(147.A)

Gėrü salına bindi, (10) başı aldı, bir ḍuşa gitdi, bir cezīreye yėtişdi ki aŋa *Cezīre-i Lādān* dėrlerdi. Ulu cezīre-dür. (11) Ṣandal u ʿūd anda biter. Güneş anda yėrden doğar, yėre batar. Ve ol cezīrede it gibi ḳarıncalar (12) olur; ādemīye ẓafer bulıcaḳ yėrler. Ṣandal gereklü olan gişi yazın bir yügrük ata binerimiş, bilesinde et (13) pāre-lerin alub ṣandaldın~yana segirdürimiş, gelen ḳarıncaya et bırağurımış. Anlar ete meşġūl olıcaḳ (14) ol gişi varur, ağaca ʿalāmet eylerimiş. Kış olıcaḳ varurımış, ferāġatıla keserimiş.

***

Ein Wunderbaum, auf dem, Früchten gleich, Edelsteine wachsen, bleibt den Menschen verboten.

https://doi.org/10.5771/9783956506741-191 - am 28.01.2026, 20:47:28. https://www.inlibra.com/de/agb - Open Access - CC BY

(191.B)

Ḫaber pādeşāha (3) yėtişdi. Pādeşāh bindi, aġaclaruŋ üstüne geldi. Taʿaccub ėtdiler bunı ki her budaḳda salḳum (4) salḳum cevāhir ḫūşeleri kim her biri güher-i şeb-efrūz āvīḫte, rūşenlik vėrür. Cemāʿat-ı mülūk u (5) ṣudūr u vezīr pādeşāha eyitdiler: "Bu güherler, bu aġaclar başında żāyiʿdür. Buyur: ḫazīneye (6) varsun!" dėdiler. Pādeşāh eyitdi: "Maʿāz-allāh! Benüm bu yėrde bu güherde ḥaḳ(ḳ)um yoḳdur" dėdi. (7) Yėrüŋ islerin getürdiler. Pādeşāh anlara eyitdi: "Milk-lerüŋüzdür; aġacı siz dikdüŋüz; bu (8) gevherlerüŋüzi götürüŋ!" dėdi. Eyitdiler: "Biz gevher toḫmın ekmedük, elma, armud, ḳaysı toḫmın (9) ekdük. Bu bize ḫarām-dur" dėdiler.

***

Riesige Wundervögel bringen den Märchenhelden auf eine exotische Insel.

(43.B)

Baġ icinde bir mürgizār gördüm: biŋ dürlü kül(l)i rengīn anda bitmiş. Anda bir ḳuş gördüm. Biŋ dürlü (9) naḳşı ṭavusı be-emr-i ḳuddūsī anuŋ aʿżāsında eczāsında mevcūd ulu ḳuşıdı. Anuŋ (10) gibi ulu cānavar kimsene gördügi yoḳ.

Göŋlüme düşdi ki
bu ḳuşı dutam,
yaluŋuzlıḳda anuŋıla eglenem.
Bir uzun ip (11) buldum.
Bir ucında sırtmac baġladum.
Bir ucını bėlüme baġladum.
Ḳuşa dāne dökdüm.
Ḳuş dāne yėrken
sırtmac (12) ayaġına gecdi.
İpi cekdüm ki
ḳuş ḳatuma gele,
dutam.
İp berkindi,
ve cün ol ḳuş ipi duydı,
ḳalḳdı.
(13) Bir ayaġumı yėre berkitdüm.
Fāyide ėtmedi:
ḳuş ḳuvveti beni yerden ḳapdı.
Diledüm ki
anı bėlümden şeşem.
Yüksek (14) ḳalḳdı.
"Düşem" dėdüm,
şeşmedüm,
ipe berk yapışdum,
gendözüme eyitdüm:
"Sen ḳandanıduŋ,
seyyādlıḳ ḳandanıdı?
(15) Şeherden çıḳduŋ
[n.ġ.ā] każā ve ḳaderi defʿ ėdesin.
Bu dem zīrek ḳuş gibi iki ayaġuŋdan dutılduŋ"

https://doi.org/10.5771/9783956506741-191 - am 28.01.2026, 20:47:28. https://www.inlibra.com/de/agb - Open Access - CC BY

(16) dėdüm. Bu endīşede-yiken aşaġa baḳdum: ʿālem baŋa bir deŋiz gibi görindi; gözüm yumdum, zikre meşġūl oldum, göŋlümi (17) ölüme baġladum. Nāgāh anı bilürem ki ayaġum bir aġac budaġına doḳundı. Gözüm acdum, gördüm ki bir ulu cezīreye (18) varmışuz. Coḳ dürlü yemiş aġacları var; arasında bir yüce aġac bitmiş. Ol aġac başında ol kuşuŋ (19) yuvası varımış; gelmiş, anda ḳonmış. Ben aşaġa salınmışam, aġac budaġına ayaġum doḳındugı olımış. Cün ḥālı (20) eyle gördüm, arḳuncaḳ ipi bėlümden şeşdüm, aġacdan aşaġa indüm, cezīrede yüridüm. Hīc görmedügüm yemişler (21) buldum, yėdüm. Sovuḳ bıŋarlar, nāzük yėrler coḳ, ammā mūnis ve hemküsār yoḳ. Müteḥayyır olup-dururdum. Gece (44.A) (1) ėrişdi. Ol ḳuş bir ḳatı ünile cağırdı, andan ucdı, gitdi. ⌈Bundan⌉ ṣoŋra deŋizden bir acāyib cānavarlar cıḳdılar, (2) cezīreye dağıldılar. Ol cānavarlardan ḳorḳub cıḳdum, ḳuşuŋ yuvasında oturdum.

***

(244.B)

(16) Dört yaŋa baḳadururken gördi ki havādan bir ulu ḳuş indi. Dürlü reng üzerinde mevcūd ʿaceb ṣūret. (17) Otladı, su icdi, ḳalḳacağı vaḳt revende gendüyi ḳuşuŋ ḳıc barmağı üzerine berkitdi. Ḳuşuŋ (18) ḫaberi olmadı, ḳalḳdı, eṭrāf-ı ʿālemden bir ṭarafa vardı, cezīrede ḳondı. Revende gendüyi şeşdi, ol yėri daḫı (19) geregi gibi teferrüclendi. Yarındası gün ḳuş gėrü yuvasından yėre indi. Ḫirāmān salınuyürürken revende (20) gėrü ḳuşa dolaşdı, bayağı yėrine geldi, ḳuş ḳonıcaḳ gendüyi şeşdi.

***

Der Held des Märchens, *Ferruḫ-rūz*, wird in einen Hirsch verzaubert.

(37.A–37.B)

Kişmīr ḳatına bir dilgīr mürġizāra (16) yėtişdi. Ol mürġ(i)-zārda bir bāġ var. Ol bāġda bir görkülü yüce ḳaṣr var. Ve ol bāġuŋ (17) ḳapusında bir yüce aġac bitmiş…
…(19) geyik ol bāġuŋ ḳapusındań daşra geldi. Bileklerinde altun bilezükler,…
… öŋinde ürkmedin oturdı, aġladı. *Ferruḫ-rūz* taʿaccub eyledi. (21) Bir demden ṣoŋra bir bunuŋ gibi geyek daḫı cıḳdı, ol daḫı hemān ḥareketi gösterdi.
(2) Bu endīşede-yiken nāgāh yoḳaru manẓaraya baḳdı, gördi ki bir ṣanem durur…
Ol ṣanem i(n)di ḳaṣr öŋinde *Ferruḫ-rūz*ı ḳarşuladı, aldı, ḳaṣra cıḳdı.
Andan ol ṣanem *Ferruḫ-rūz*a ḫūb ʿibāretile söyledi:…
"Bugün bunda ḳonuġumuz ol! Biz bu yėrde yol üstünde ḳonuḳ [ṣ] maṣlaḥatıcün (9) otururuz"
Ardınca cāriyeler, ḳullıḳcılar ḫón getürdiler. Ḳız *Ferruḫ-* (10) *-rūz*a "Yėmek yėŋ!" dėyü tekellüf eyledi. *Ferruḫ-rūz* el ṭaʿāma uzatdı, bir loḳma aldı, aġzına ḳoydı. Yudacağı vaḳt (11) ol pürfitne cağırdı: "Hey, geyek ol!" dėdi. Ḳudret-i Ḫudā *Ferruḫ-rūz* bir geyik ṣūretine girdi. (12) Ḳız eyitdi: "Bil u āgāh ol ki ol isteyü-geldügüŋ ḳız melik-i *Kişmīr* (13) ḳızıdur. Adı *Ferruḫ-nāz*dur. Ben melik-i *Kişmīr* vezīrinüŋ ḳızıvam. Adum *Mihir-efzā*dur. Ol seni geyik eyleyen benüm (14) ulu ḳız ḳardaşumdur. Adı *Ḥüsn-ārā-yı Cādū*dur. Ben olmasam, seni kimse anuŋ elinden alımazıdı.

***

In einem anderen Märchen belauscht ein Prinz das Gespräch einer Kuh und eines Esels.

https://doi.org/10.5771/9783956506741-191 - am 28.01.2026, 20:47:28. https://www.inlibra.com/de/agb - Open Access - CC BY

(192.B–193.A)

Bir gün ev issi ʿavratıyla otururken bir gāv getürdiler. Gölük (15) yanında baġladılar. Gāvıla ḫar söze geldiler. Evvel ḫar gāva sordı: "Dihḳānıla ḥāluŋ nėce-dür?" (16) dėdi. Gāv eyitdi: "Enḥas-ı aḥvāldur" dėdi. "Her ṣabāḥ beni ṣaḥrāya iledür, boynuma boyınduruḳ (17) daḳar, namāz-ı şām vaḳtınadek yėr yararam. Cün namāz-ı şām eve gelürem, baŋa ol~ḳadar ʿalef vėrmezler ki (18) nīmsīr olam. Bu sebebden ḳatı fürūmānde-em, hīc cāre bilmezem, <ne> ėdinem" dėdi. Ḫar eyitdi: "Eger ben seni (19) birḳac gün āsāyiş ėdersem, nėce ola?" dėdi. Gāv eyitdi: "Ḥelāl-zādalıḳ ėtmiş olasın" dėdi. (20) Ḫar eyitdi: "Bu gėce yėm yėme! Ṣabāḥ seni şāgird yėm yėmemiş göre, ḥasta ṣana, ṣaḥrāya iletmeyeler. (21) Evde yėm vėreler: yėyesin, yatasın, bu bahāneye āsāyiş olasın" dėdi. Gāva bu ḫaber ḥoş (193.A) (1) geldi, güldi, ḫara duʿā ḳıldı. Bu maḳāmda melik-zāde cün bu muḥāvere'yi aŋladı, ol~daḥı (2) güldi. Ev is(s)ileri, er ü ʿavrat sebebsüz ḳonuġuŋ güldügini ʿayabladılar, eyitdiler: "Bize (3) gülersin: olamı?" dėdiler. "Ayruḳ bunda gülecek nesne yoḳ ancaḳ" dėdiler. Melik-zāde eyitdi: (4) "Zīnehār bu sözi söylemeŋ! Ḥāşā ki ben size gülem. Ben vaṭanumdan ıraġam; baŋa ne gülmek (5) gerek!" dėdi. Andan şāgird geldi, ḫocaya eyitdi: "Gėce gāv ʿalef yėmemiş; bugün alup gitmek (6) anı olmaya" dėdi. Ḫoca eyitdi: "Gāv rencūrısa, ḳo dursun, ḫarı anuŋ yėrine ḳoş!" dėdi. (7) Eyle eyledi. Eşegi işe dutdılar, boyınına boyunduruḳ bıraḳdılar, yėr sürdürdiler. Gėce getürdiler, ḫarı (8) gāv yanında baġlayuḳodılar. Şehzāde gėrü ev is(s)ileri ḳatında otururken işidür ki gāv ḫara (9) eydür: "Hele ben acısam, acın. Ammā işlemekden biraz ḳurtuldum, diŋlendüm. Sen ne ḥāldaıduŋ?" (10) dėdi. Ḫar eyitdi: "Benüm bugün ḳatı vaḳtum ḥoşıdı. Bir mürġizārda-yıdum, otlarıdum, hīc iş (11) işlemedüm" dėdi. Gāv eyitdi: "Benüm ḫaḳ(ḳ)umda hīc söz gecdimi?" dėdi. Ḫar eyitdi: "Haā, gecdi" dėdi. (12) Eyitdi: "Ne işitdüŋ, eyit!" dėdi, yalvardı. Eyitdi: "Ḫoca ġulāmına eyitdi ki: 'Gāv bu gėce yėmin (13) yėmezise, boġazla!'" dėdi [[dėdi]]. "Bu söz işidelden berü melūlem" dėdi. Gāv eyitdi: "Tedbīr nedür?" (14) dėdi. Ḫar eyitdi: "Tedbīr oldur ki ʿalef yėyesin. Ėrte şāgird seni ʿalef yėmiş bulacaḳ (15) olursa, nesneŋ yoġıduġın bilür, sürer, boyunduruġa iledür" Böyle dėyicek gāv tėz tėz ʿalefin (16) yėmege başladı, yėdi, āḥūrı yaladı: bir ṣaman cöpin ḳomadı. Şehzāde gine güldi. Ev (17) is(s)ileri ṭīre oldı-lar, eyitdiler: "Ė cüvān, bu ne bī-vezen, bīhūde ḫande-dür? Kime gülersin? (18) Utanmazmısın?" dėdiler. "Her gėce yoḳ yėre bizüm üstümüze gülersin" dėdiler. Şehzāde zübān-ı iʿtiẕārı (19) acdı vu eyitdi: "Maʿāẕallāh ki ben size gülem! Evet sizden gizlü bir ḥāl vardur; ben (20) aŋa gülerem" dėdi. Zen-i şūhere eyitdi: "Elbette ṣol gişiye sor: neden güldügini baŋa (21) maʿlūm eylesün! Ve-illā ben ḳahrdan ölürem" dėdi.

***

Eine Hexe gebietet über ein gewaltiges Heer von Tieren.

(101.B)

Andan *Şemse* durdı, (17) ḳaṣar üzerine çıḳdı, naʿre urdı. Üni temām cezīre-ye işidildi. Baḳdum, gördüm: hezār hezār pīl ü peleng ü (18) gürg ü bebr ü hizebr ü ḫırs u ḫūk u şaġāl u rūbāh ol ḳaṣruŋ yöresine cemʿ oldılar. Ben (19) ḳorḳdum, ḳacmaḳ istedüm. *Şemse* eyitdi: "Ḳorḳma! Bizüm cerimüz bulardur. Saŋa ḥidmet ėtmekcün gelüb-dururlar" (20) dėdi. Taʿaccub eyledüm. Andan *Şemse* baŋa eyitdi: "Dur yoḳaru, işde ḳapuda senüŋicün bir merkeb ḥāżırdur. (21) Bin, bu leşkerile şāh-ı *İrem* şehrine var, saŋa ol memleketi müsaḥḥar ėdivėrsünler!" dėdi. Durdum, ḳaṣardan daşra (102.A) (1) çıḳdum. Gördüm: bir pīl gibi arslan apışmış-durur. Bindüm. Ol çendīn hezār cānavarlar yanumca yüridiler." (2) [[e]] Bir laḥẓada *İrem* cezīresine yėtişdiler. Melik-i *İrem*e ḫaber oldı. Melik buyurdı: silāḥa girdiler. Cādū leşkerile (3) ādemī leşkeri bir gün bir gėce ceng ėtdiler. ʿĀḳıbet ġalebe cādū leşkerinüŋ oldı.

https://doi.org/10.5771/9783956506741-191 - am 28.01.2026, 20:47:28. https://www.inlibra.com/de/agb - Open Access -